

POLYÓIRATSZEMLE

371

002.63
659.2

Az információ megszerzése. Országos bibliográfiai szolgáltatás. -
/Access to information. A national bibliographical service./ - Library
Association Record, 4.sz. 1965. p.131-132, 134.

A National Reference Service Subcommittee of the Library Research Committee 1964-ben felmérte a bibliográfiai tevékenység helyzetét, a szükségleteket és a fenti címen közzétette. A publikálásnak az volt a célja, hogy a hozzászólások révén közelebb jussanak célkitűzésükhöz, nevezetesen a bibliográfiai szolgáltatások országos rendezéséhez, összehozásához.

Egy nagyobb angol könyvtár hiába gyarapítja amúgy is gazdag állományát évente 200 000 egységgel, önmagában nem tudja az olvasó igényét kielégíteni. Az információ bősége jelenleg, amikor a bibliográfiai tevékenységben nem érvényesül országos koordinálás, az egyes intézetek és szervezetek között hiányzik az együttműködés, csak zavart idéz elő. A probléma megoldásához szükség van: 1. A bibliográfiai szolgáltatás országos szintű testületére; 2. Továbbá egy olyan szervezetre, amelyik nyilvántartja és hozzáférhetővé teszi a szolgáltatást.

A könyvtári bibliográfiai és információs tevékenység fejlesztésére számos testület folytat kutatásokat, azonban az ASLIB látezik az egyetlen olyan szervezetnek, amelyik saját területén koordinált programot tud végrehajtani.

Az utóbbi időben a kormányzati törekvésekben is fellelhető a felelősségvállalás e vonatkozásban is. Pl. a National Lending Library létrehozása; javaslat a tudományos dokumentációs szervezetnek a megteremtésére a Department of Education and Science kebelén belül. Mindez azonban kevés az információ szervezett kereteiben való hozzájáruláshoz, mert a Lending Library csak a kölcsönzés országos problémáját oldotta meg. A referenzs vonatkozású könyvtári kérdésekkel a különböző szakkönyvtárak - egyedileg - foglalkoznak.

A kooperációs munkára jó példa a közös erőfeszítéssel létrehozott nemzeti bibliográfia, a British National Bibliography, azonban e kiadvány is csak korlátozott keretek között ad képet az ország kiadvány-terméséről.

Javaslat a tennivalókra: 1. Reprezentatív jellegű országos tanácsadó testületet kell szervezni a következő feladatok ellátására: az országos bibliográfiai és információs tevékenység, szolgáltatás elsődleges feladatának meghatározása; a szolgáltatások elősegítése és kiterjesztése; kutatások előmozdítása; a könyvtári és információs szolgáltatások koordinálása, stb.; 2. Megfelelő, jól kvalifikált szakemberekkel országos bibliográfiai központ létrehozása. Tennivalói lennének: a könyvtárak és intézmények információs kérdéseit a megfelelő forrásokhoz továbbítani; vagy közvetlenül megválaszolni; információk források ismertetése; részletes utmutatók publikálása; teljes kurrens és retrospektív nemzeti bibliográfia közreadása.

/D.É./

Tudományos információ és országos tájékoztatási központ. -
/Scientific information and a national reference centre./ - CORRETT, I.
- Library Association Record, 67.k. 5.sz. 1965. p. 151-155.

Az "1964 Report of the Advisory Council for Scientific Policy" publikálására nem került jelentés megállapítja, hogy a tudományos dokumentáció és információ elterjesztésében az általános kép még nem kielégítő. Anglia elmaradottságát bizonyítja, hogy a tárgykörből kevés tanulmány jelent meg /az USA-hoz viszonyítva/. Egyetlen reményt keltő jelenség a "National Lending Library for Science and Technology" létrehozása.

A report a helyzet megjavítása érdekében javaslatot tesz minél előbbi kormányzati intézkedésekre, továbbá az OSIS-hoz hasonló központi angol szerv kialakítására, mely országos szintű tervezője és végrehajtója lenne valamennyi szakterület bibliográfiai és tájékoztatói koordinálásának.

A könyvtárak részéről a Library Association két bizottsága végre felismerte az országos szintű könyvtári és információs szolgáltatást. E problémakörben kiadtak egy jelentést "Access to information" címen, továbbá részt vettek az előzőekben említett report szerkesztésében.

Javaslatok a tennivalókra: 1. Tudományos információs konferencia, vagy magas szintű bizottság vizsgálata a jelen helyzet felmérésére, és a kormányzat meggyőzése az elmaradottság felszámolására. 2. Országos referenz és információs központ megteremtése a csak könyvtári helyett, amelyik egy gazdag irodalmi és információs forrásanyag központja lenne, és az ország információs ellátását biztosítaná. Szervezete és szolgáltatása a következőképpen tagolódna: országos referenz bázis; információs rész tárná fel a forrásokat; vezetője lenne a tudományos hírközlés és dokumentáció leghatásosabb továbbfejlesztésének; állománya a Szabadalmi Hivatal könyvtárából épülne ki, folyamatosan gyarapodva a kötelezpéldány és a British Museum állományából. Legszorosabb együttműködést kellene kifejtenie a National Lending Library ...-val, és kapcsolatban kellene állnia a Ministry of Technology valamennyi érintett szervével, mert csak így tudná elősegíteni a tudományos és műszaki információ elterjesztését és felhasználását az ipari kutatásban, fejlesztésben, tervezésben.

A javasolt központi szervnek az OSIS-hoz hasonlóan a Ministry of Education and Science-hez kell tartoznia, és olyan státust kell kapnia, amellyel bizalmat tud kelteni, és egyben elismertetni vezető szerepét a tudomány, ipari élet és könyvtári tájékoztatás szaktereinek körében.

/D.É./

Az UNESCO bibliográfiai, dokumentációs és terminológiai nemzetközi tanácskozó bizottságának harmadik ülése. - /Tret'ja szesszija Mezdunarodnogo konszultativnogo komiteta JUNESZKO po bibliografii, dokumentacii i terminologii/ - LAVROVA, N.A. - Szovetszkaja bibliografija, 4.sz. 1965. p. 38-36.

Az UNESCO bibliográfiai, dokumentációs és terminológiai nemzeti tanácskozó bizottsága 1965. április 6-9. között Moszkvában ült össze. A tárgyalások középpontjában az UNESCO bibliográfia és dokumentáció terén folytatott tevékenységének további irányvonala állt, különös tekintettel a munka szervezési kérdéseire. A bevezető előadást Poindron /Párizs/ tartotta. Mindenekelőtt a "dokumentáció" fogalom értelmezésével, a dokumentáció, információ és bibliográfia közötti kapcsolattal foglalkozott. Rámutatott arra, hogy a dokumentáció központok, könyvtárak és archívumok funkciói nagyjából egybeesnek, kölcsönhatásuk igen erős. Az UNESCO feladata mindenekelőtt az, hogy a dokumentációs munka különböző fázisaira nemzetközileg érvényes szabványokat hozzon létre, melyek egységesítenék a tudományos kongresszusok anyagának közreadási módjától kezdve a referátumok készítéséig, az osztályozásig és katalogizálásig a jelenleg még sokszor igen eltérő munkamódszereket. Nagy körültekintést javasolt a gépesítés terén, ahol az eddiginél sokkal erősebb nemzetközi együttműködésre lenne szükség. Elő kell segíteni minden eszközzel, hogy az igénylők a tájékoztatás alapján magához a dokumentumhoz is hozzájussanak: javítani kell a könyvtárközi kölcsönzést, főleg nemzetközi szinten, és gondoskodni kell megfelelő sokszorosító szolgálatról. Az UNESCO-nak közben kell járni az illetékes kormányoknál az ilyen természetű együttműködés továbbfejlesztése érdekében.

Az UNESCO feladatai közé kell, hogy tartozzon a dokumentációs és könyvtári szakemberek képzésének kérdése is, különösen a fejlődő országokban. - A dokumentáció szervezési kérdéseivel kapcsolatban a fejlődő országok nemzeti dokumentációs szervezetének kiépítéséhez kell az UNESCO-nak segítséget adni. Előadása további részében Poindron a dokumentációnak az UNESCO strukturáján belül elfoglalt helyével és a nemzetközi dokumentációs és könyvtárosi szervezetek, valamint az UNESCO közötti kapcsolat kérdéseivel foglalkozott.

Poindron előadását élénk vita követte. A résztvevők egyetértettek a munka koordinálásának szükségességét illetőleg, de különböző nézeteket vallottak az UNESCO-n belüli szervezeti kérdésekkel kapcsolatban. A résztvevők megállapították, hogy a tudományos könyvtárakkal kapcsolatos problémák eltérőek a más típusú könyvtárak problémáitól, s így külön kell ezekkel foglalkozni.

Az ülésen javaslat született egy könyvtári, dokumentációs és archiv ügyosztály létrehozatalára, melynek a könyvtárak bibliográfiai és dokumentációs szervezetek tervszerű kifejlesztését kell elősegíteni a fejlődő országokban. Hangsúlyozták a dokumentáció- és könyvtárügy propagandájának szükségességét és azt, hogy az UNESCO-nak közben kell járnia a kormányoknál és meg kell nyernie támogatásukat e rendkívül nagyjelentőségű tevékenység számára.

/V.P./

Az Aslib-Cranfield vizsgálat a WRU kohászati index-rendszerével: megjegyzések a kutatási zárójelentéshez. - /The Aslib-Cranfield Test of the Western Reserve University Indexing System for Metallurgical Literature: A Review of the Final Report./ - REES, A.M. - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965. p. 73-76.

Az Aslib-Cranfield vizsgálat második szakaszában a Western Reserve University kohászati index-rendszerét vetették össze hatékonyság szempontjából az alkotó-elemzéses indexelési rendszerrel. A vizsgálat zárójelentésében a visszakeresett és a releváns dokumentumok száma alapján a WRU rendszerét bonyolultabbnak, de kevésbé hatékonynak és gazdaságtalanabbnak tüntették fel. Ez a következtetés több okból hibás. Meg kell ugyanis különböztetni az indexelés műveletét az indexelő rendszertől. Ha két indexelő rendszert kívánnak értékelni, akkor az indexelési művelet valamennyi tényezőjének mindkét rendszer esetében azonosnak kell lennie. Az Aslib-Cranfield vizsgálat második szakaszában ezt nem biztosították: a WRU indexelést sokan, huzamosabb idő alatt végezték, nem kísérleti céllal - az alkotóelemzéses indexelést viszont egyetlen indexelő folyamatosan, kísérleti céllal végezte; a WRU visszakereséskor a kérdezők konzultálása helyett az indexelőknél kellett mintegy újrafogalmazniuk a kérdéseket. Mindezt a vizsgálat értéke elsősorban a módszertani megoldásban rejlik; számszerű eredményeinek oka azonban nem tisztázott, ezért következtetései is kétségesek.

/H.G./

375

001.815:019.941:681.142-523.8

Permutált cím-index tökéletesítése. - /Improvements in a Permuted Title Index./ - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 97-100.

A 12 000 adatos, három év irodalmát felölelő annotált szakbibliográfiában IBM 7090-es számológéppel olyan permutált cím-indexet készítettek, amely több szempontból tökéletesebb az ismert KWIC eljárásnál. Ezt úgy érték el, hogy először a címekből a számológép felhasználásával leválasztották a visszakeresés szempontjából jelentéktelen szavakat. Ezután az annotációk felhasználásával új tárgyszavakkal egészítették ki azokat a címeket, amelyek a tartalmakat csak részben vagy egyáltalán nem adták vissza. Ekkor következett a cím-, a szerző- és a bibliográfiaadat-kártyák lyukasztása, majd előzetes cím-indexet készítettek, amelyen az alakilag elválasztott, de szemantikailag egymáshoz tartozó vezérszavakat egymás mellé sorolták. A 60 000 soros indexben az utolsó tökéletesítés 2000 "lásd" és "lásd még" keresztívatkozás beépítése volt. Az indexkészítés - a bibliográfiai adatok rendezésétől a kész index ofset-nyomásáig - 1962. áprilistól 1964. áprilisáig tartott.

/H.G./

376

001.815:025.45:681.142-523.8

Lyukkártyák használata az ETO alfabetikus rendszerű tárgyi indexének több példányban való előállításához. - /The use of punched-cards for the production of multiple copies of an alphabetical-subject-index to the UDC./ - CAYLESS, C.F. - AYRES, F.H. - FIDLER, J. - Library Association Record, 66.k. 10.sz. 1964.okt. p. 439-442.

Atomenergiái kutatóintézet könyvtára saját szakterületének részletes ETO-indexét, melyet több példányban használ, eredetileg kártyák formájában állította elő. A karbantartás nehézségei miatt elhatározták, hogy gépi lyukkártyák igénybevételével több példányban kötet alakú indexet készítenek. Az index-kötet szövegét először IBM 421-es táblázógéppel írták, de korlátozott képességei miatt később áttértek az IBM 1401-es elektronikus adatfeldolgozó gép alkalmazására, és ennek gyorsírógépén készült az index. Minden index-tételhez két gépkártyát lyukasztanak. Egyiken a szakfogalom megnevezése, másikon ETO-jelzete szerepel. A megnevezés számára 70, az ETO-jelzet számára 50 kártyaoszlopot foglaltak le. A kártyák alfabetikus rendezését nem közvetlenül a szöveg nyomán végzik /ez hosszadalmas és nehézkes lenne/, hanem hatszámjegyű ugró sorszámok alapján. Minden index-tétel külön sorszámot kap. A sorszámok között kellő számházakat hagytak a később beiktatandó index-tételek számára. Alkalmaznak még külön gépkártyákon más ETO-jelzetekre mutató utalást is.

Szükséges időközökben bővített tartalommal új indexet készítenek. Ismerteti a költségeket is, összehasonlítva a manuális eljárással.

/O.G./

377

001.815:66

Fogalomjegyzék kiépítése a kémiai részterületek technológiájának dokumentációjához. - /Aufbau einer Begriffsliste für die Dokumentation des Standes der Technik auf chemischen Teilgebieten./ - DANFEL, H. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 2.sz. 1965.jul. p. 68-75.

Kémiai laboratóriumokat és vegyipari üzemeket berendező vállalat belső dokumentációs munkájához a szerző elgondolása alapján szerkesztettek fogalomjegyzéket. A kémiai és vegyipari technika szerteágazó területét 13 részre osztották:

- anyagok,
- anyagok és termékek tulajdonságai,
- általános eljárások, ill. eljárási fogalmak,
- eljárások lefolytatása,
- eljárások feltételei,
- eljárások céljai,
- segédanyagok,
- elemzési módszerek,
- gyárberendezések,
- készüléktípusok,
- készülékek részletei,
- készülékek elrendezése és kiképzése,
- szabályozástechnika.

E kategóriákat a szükséglet felmérése alapján töltötték fel fogalmakkal. A fogalmakat különféle forrásokból: szaklexikonokból, egyetemi tankönyvekből, monografiák tartalomjegyzékeiből és tárgyi indexeiből merítették. A kategóriákon belül a fogalmakat alfabetikusan rendezték és véletlenszerűen választott három számjegyből álló kódokkal látták el. Megállapították a kategóriákon belül érvényesítendő szempont-fogalmakat, amelyek a főfogalomhoz kapcsolva azok értelmét

megfelelően módosítják. A szempont-fogalmak szintén három-jegyű kódokat kaptak. Mivel a gyakorlatban a fogalmak legtöbbször valamely szempont-fogalommal módosított értelemben fordulnak elő, kódjuk hat-számjegyű lesz. A fogalomjegyzéket állandóan bővítik. A 13 szakterület fogalomjegyzégeit egyenként röviden ismerteti.

/O.G./

378

002:025.4:681.142-523.8

Osztályozás és automatikus dokumentáció. - /Klassifikation und automatische Dokumentation./ - MEYER-UHLENRIED, K.H. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 2.sz. 1965.jun. p. 61-67.

A dokumentációs munkafolyamat két részből áll: analízisből és visszakeresésből. Az automatizálás szempontjából az első rész a jelentősebb, mert az analízis minősége determinálja a visszakeresés eredményességét. A dokumentum-analízis klasszikus módszerei az indexelés és az osztályozás. A közelmúlt években sokkal nagyobb kapacitású és lényegesen rugalmasabb elektronikus adatfeldolgozógépeket szerkesztettek, mint amelyekre tíz évvel ezelőtt gondolni lehetett volna, s ez beláthatatlan távlatokat és új lehetőségeket nyitott az automatikus dokumentáció előtt. Lehetővé vált az automatikus tárgyszavazás, osztályozás, analízálás és kivonatolás. Az automatikus dokumentációban szinte a legutóbbi időig csaknem kizárólag a kulcsszavas analízáló rendszereket alkalmazták. Kimutatja, hogy ez irányzattal ellentétben milyen előnyök származnak abból, ha a koordinált indexelést és a hierarchikus osztályozást összekapcsolják úgy, hogy mindkét eljárás hátrányai kiküszöbölődjének. Vázolja az információ-visszakereső rendszerek elemzésének fontosságát. Lényegesnek tartja, hogy a dokumentumfeltáráshoz igénybevett tézauruszoknak belső struktúrájuk legyen. Végül taglalja a digitális és analóg számítógépeknek az osztályozástani kutatásokhoz való igénybevételét.

/O.G./

379

002.513.5+651.838+778.148

Tömörített automatikus visszakereső készülék. - /CARD /Compact Automatic Retrieval Device/ - Computers and Automation, 14.k. 5.sz. 1965.máj. p. 59-60.

A Houston Fearless Co. /Los Angeles, Calif./ filmszikok és filmlapok tárolására, gyors visszakeresésére és leolvasására új berendezést hoz forgalomba. Neve: Compact Automatic Retrieval Device = CARD. A filmlapokat peremlyukasztással ellátott fémtokokba helyezik. A peremlyukasztás lehetővé teszi a filmlap azonossági számának binér-kódban való bejelölését a fémtok peremére. A tokok 128, 256, 512 vagy 1024 darabonként tartókba vannak helyezve. A kívánt tok kikeresése azonossági számának lebillentyűzése nyomán történik. Visszahelyezése szintén gombnyomásra automatikusan folyik. A tokok mozgatását mágneses erő végzi. A film vagy leolvasó ernyőn válik láthatóvá, vagy kivetíthető. További tartók hozzákapsolásával a berendezés kapacitása tetszés szerint bővíthető. A készülék standard típusai 35 vagy 70 mm-

es filmhez alkalmasak, de kívánságra más filmméretre is építenek gépeket. A berendezésben egyszer elhelyezett mikrofilmet többé kéz nem érinti, a gép minden műveletet automatikusan végez.

/O.G./

380

002.513.5

Megfelelés mint mérték. - /On Relevance as a Measure./ - GOFFMAN, W. - Information Storage and Retrieval, 2.k. 3.sz. 1964.dec. p. 201-203.

Egy információ visszakeresési rendszerben a keresés művelete egyeztetési eljárásnak tekinthető a feltett kérdés és egy dokumentumhalmaz között. Megfelelést keresünk egy információt kérő szövegcsoport /kérdés-feltevés/ és egy információt szállító szövegcsoport /dokumentumhalmaz/ között. Azt a tulajdonságot, amely bizonyos dokumentumokat adott kérdéssel társít, megfelelésnek nevezzük. Így a megfelelés úgy is definiálható, mint a kérdéshez kapcsolódó dokumentum által szállított információ mértéke. Kimutatja, hogy a gép által kiválasztott dokumentum és a kérdésfeltevés közötti kapcsolat szükséges, de nem elégséges feltétele a megfelelés meghatározásának. Matematikai levezetéssel bizonyítja, hogy az így definiált megfelelés nem rendelkezik a teljes additív tulajdonságával, így hiányzik egy, a mérték számára nélkülözhetetlen tulajdonság. A mérték jelleg csak akkor válik teljessé, ha a kérdés-dokumentum viszony alapján történő meghatározáson kívül, figyelembe vesszük az összes dokumentumok egymáshoz való viszonyát is. Vagyis a mérték meghatározása ne pusztán a kikeresett dokumentumra nézve történjék, hanem a dokumentumot tartalmazó egész dokumentumhalmazra.

/P.E./

381

002.513.5:001.815

A Cranfield vizsgálat feltételezései. - /The Cranfield Hypotheses/ - Library Quarterly, 35.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 121-124.

Swanson kritikája a Cranfield-vizsgálattal szemben nem azt állította, hogy annak következtetései hamisak, hanem azt, hogy ezek nem következnek a vizsgálatból. Ezzel szemben a vizsgálat jónéhány alapvető következtetését Swanson sem vonja kétségbe. Swanson kritikája viszont nem megalapozott például a "mesterkélt kérdésfeltevés" esetében: idő- és költségmegtakarításra a feldolgozott dokumentumokból választott kérdések is alkalmasak index-rendszerek összehasonlításának vizsgálatára. Ha igaz továbbá, hogy egy információ-visszakereső rendszer annál hatékonyabb, minél több szellemi megoldást építettek be az indexelés rendszerébe, a dokumentumok indexelésébe és a visszakeresésbe, akkor nem lehet igaz Swanson állítása, hogy a szövegek gépi elemzése tökéletesebb, mint a hagyományos visszakeresés. /Legfeljebb ugyan olyan tökéletes lehet - a gazdaságosság viszont már más kérdés!/. Ugyanígy Little bírálata sem helytálló, hogy az egyvezérszavas /uniterm/ rendszer sok dokumentum esetén csődöt mond; igaz viszont, hogy minden rendszer csődöt mond bizonyos dokumentum-mennyiség esetén, ha

860

indexelési rendszerébe a mennyiséghez képest kevés szellemi megoldást építettek be.

/H.G./

382

002.513.5:778.148

Dokumentum-visszakereső és vetítő tár.- /Document retrieval and display file./ - Computers and Automation, 14.k. 5.sz. 1965.máj. p. 59.

A National Film Association-nak folyó év májusában Cleveland-ban tartott összejeövetelén egy új mikrofilmkereső-berendezést mutatnak be, melyet a Mosler Safe Co. /New York/ cég készít. A berendezés maximálisan 45.72 x 60.96 cm méretű dokumentumokról készített és nyílással ellátott gépi lyukkártyába montírozott mikrofilmekkel dolgozik. A kártyákra be kell lyukasztani a mikrofilm azonossági számát, a kártyagyűjteményből - az azonossági szám nyomán - a berendezés automatikusan keresi ki a kívánt kártyát és a rajta levő mikrofilmet leolvasó ernyőre vetíti. A mikrofilmről gombnyomásra másolat is készíthető. A készülék előnye, hogy a gyűjteményben elhelyezett kártyákhoz nem kell többé kézzel hozzányúlni, kikeresésüket és visszahelyezésüket a gép automatikusan végzi. A kártyák tehát elkallódás, rongálódás ellen biztosítva vannak. A kártyák mozgatása a berendezésben légnnyomással történik. Egy keresési művelet 10 másodpercig tart. A berendezés méretei 81.28 x 127 cm.

/O.G./

383

002.55:002.513.5

Tájékoztatási tudományos utópia vagy valóság? - /Information Science-Fiction or Fact?/ - FOHL, F. - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965.épr. p. 101-104.

A tudományos-utopisztikus regény sok esetben előfutára a tudomány eredményeinek. A tájékoztatásnak, szorosabban véve az információ visszakeresésének újszerű megoldását három tudományos-utopisztikus regény is tartalmazza. Ezek kiindulópontja: vannak hasznos és haszontalan információk; a feladat pedig: meghatározni a hasznos információk kritériumait. Ezek birtokában két uton lehetne hozzáférni a hasznos információkhoz: 1. A számológép nyelvében szólva nem a gyorsmemóriában lehetne eldönteni, hogy hasznos-e egy információ, avagy sem, hanem ezt az információk nagyrésztét tároló külső memóriák tartalmuk beírása, tehát külön megkérdezés nélkül dönthetnénk el. Ez ma csak akkor lehetséges, ha a memóriák szerepét emberek töltik be. 2. A kritériumok meghatározta szűkebb területen a kutató ember gyakorlata szerint "találomra" kereséssel lehetne a hasznos információra rátalálni. Mindkét megoldás tehát valójában az információk rendszerezését mellőzné, de ma még utopisztikus eljárásával közelebb vinne a hasznos információk visszakereséséhez.

/H.G./

Műszaki és gazdasági mutatók a műszaki tudományos és gazdasági tájékoztató szolgálatban. - /Wskazniki techniczno-ekonomiczne w informacji naukowo-technicznej i ekonomicznej/ - SAND, W. - Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 10.k. 2.sz. 1965.márc.-ápr. p. 1-4.

A műszaki-tudományos és gazdasági mutatók népgazdasági szerepének egyre nagyobb növekedésével helyesnek látszik e mutatóknak az országos műszaki-tudományos és gazdasági rendszerbe való bekapcsolása. A tájékoztatás igénybevétele és a hasznosítás biztosításának szükségessége maga után vonja az üzemi és iparági dokumentációs központok vagy osztályok működési szabályzatának egységesítését és egységes szervezési felépítésének kidolgozását. Ez nagymértékben hozzájárul a tájékoztatás hatásosságának fokozásához és a tájékoztatási munka megkönnyítéséhez, illetve ésszerűsítéséhez. Kísérletképpen bemutatja a műszaki-tudományos és gazdasági tájékoztató központok szervezési és felépítési változatainak példáit, munkájuk és tevékenységük formáinak változásait, valamint a javasolt rendszert a mutatók nomenklaturájára és osztályozására. A széles körű vitára bocsátott cikk célja a műszaki-tudományos és gazdasági mutatókra vonatkozó tájékoztatás eddigi módszereinek mielőbbi korszerűsítése, azaz a tájékoztatás rugalmasabbá és hatásosabbá tétele. Felsorolja a javasolt változások bevezetésének fontosabb tényezőit, valamint a változások szükségességét megindokoló szempontokat. Röviden ismerteti a külföldön e téren történt átszervezés tapasztalatait.

/K.P./

Műszaki tájékoztatás a gyógyszeripari tájékoztató központ munkájában. - /Informacja ekonomiczna w pracy branżowego ośrodka przemysłu farmaceutycznego./ - GRABOWIECKI, Z. - Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 10.k. 2.sz. 1965.márc.-ápr. p. 4-9.

A gyógyszeripar azon iparágak közé tartozik, amelyek területén a műszaki és tudományos, valamint gazdasági tájékoztatás rendkívül bonyolult, nehéz és körülményes. Ezt elsősorban a termelési választéknak igen nagy ingadozása, a szükségletek ugrásszerű növekedése vagy eszkkenése, a gyógyszerek fajtáinak változása, valamint számos ismeretlen tényező okozza. E körülmények figyelembevételével ismerteti a lengyel gyógyszeripari tudományos kutatóintézet mellett működő tájékoztató központ tevékenységét, különös figyelemmel a gyógyszeripari szakirodalomban világviszonylatban e témára vonatkozó adatok hiányára. Bemutatja a gyógyszerárak megállapításának és a gyártás rentabilitása, ill. hatásossága számításának vagy meghatározásának technikáját. Foglalkozik a gyógyszeripari műszaki tájékoztatás tevékenysége és hatásossága megjavításának lehetőségeivel és javaslatokat tesz e tájékoztatás messzemenő tökéletesítésére és rugalmasabbá tételére. Kiemeli a gyógyszeripari tájékoztató központnak az együttműködő iparágak hasonló központjaival való szoros kapcsolat mielőbbi széleskörű kiépítésének szükségességét, és felsorolja ennek előnyeit

Foglalkozik a piackutatás problémáival, a gyógyszergyártás tervezésével különböző tényezők figyelembevételével, valamint a tájékoztatás hatásával a gyártás tervezésére és az árak alakulására. /K.P./

386

002.66

Tájékoztató központok. - $\frac{P^1 a^1 c^1 e^2 i^2 t^3 s^1 m^3 o^1 r^2 m^1}{}$ - SHAW, R.R. - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 77-80.

A tájékoztató /szak/ központok fő jellemzőinek a következőket tartják: 1. Tudományos tájékoztatással foglalkoznak. 2. Szűk szakterületen működnek. 3. Szorosan a szakterületükön működő tudósok csoportjához kapcsolódnak. 4. Az ismeretanyagot nem általánosan dolgozzák fel, hanem mélyreható szakismeretükkel rendszerezik, szintetizálják, kivonatolják és értékelik azt. 5. A /szak/ központokat szaktudósok tervezik, és ezek dolgoznak bennük abból a célból, hogy szaktudósok használják fel munkájukat. Mindezzel szemben a tájékoztatás tudományos és nem tudományos feladatai átfedik egymást; az olvasásselelmények szerint a tudósok olvasmányainak nagy része nem vég a szakterületükbe; sokszor hatékonyabb a tájékoztatás, ha általános gyűjtőkörű intézményben végzik; a mostani tapasztalatok szerint igen sok, a tájékoztatásban foglalkoztatott szaktudós olyan munkafeladatokat végez, amelyeket jóval alacsonyabb képesítésűek is ugyanolyan jól ellátnak. /H.G./

387

007.3:547:001.4:541.61

Szerves vegyületek nomenklaturáját, azok szerkezeti mátrixaival és képleteivel összekapcsoló algoritmus készlet. - /A cluster of algorithms relating the nomenclature of organic compounds to their structure matrices and ciphers/ - DYSON, G.M. - Information Storage and Retrieval, 2.k. 3.sz. 1964.dec. p. 159-199.

A szerves vegyületek nomenklaturája nagyon bonyolult, mégis kialakítottak olyan számítógépes eljárást, amely a nomenklaturában található elnevezésekből kiindulva felállítja azok szerkezeti mátrixait, és ezekből pedig levezeti a képletet. Az algoritmusok egész sorát tervezték meg, amelyek segítségével az elektronikus számítógép a szerves vegyületek neveit olyan strukturális mátrixokká konvertálja, amelyekből automatikusan levezethetők a molekuláris képletek és a jelölések. A szerves nomenklaturának nemcsak a "triviális vagy nem-szisztematikus" része okoz problémát, de a "szisztematikus" is, mivel ez is nagyrészt kb. 20-30 000 triviális elnevezés szisztematikus használatán épül fel. A számítógép-rendszer memóriájában előre tárolták ezek szerkezeti mátrixait, és a több ilyen triviális tagból felépülő vegyület mátrixainak felépítéséhez a program sorjában kikeresi és lehívja a memóriából ezek adatait. A kész táblázatból aztán a gép számolja ki a mellék-vegyértéket. Az algoritmusokat felhasználó gépi program elvi menete: a névből a primer mátrix előállítás, ennek továbbfejlesztése kódolt mátrixszá, ebből Patterson nomenklatura má-

rix készítése és a jelölési kód, valamint a molekuláris képlet előállítás.

/P.E./

388

007.3:371.3

"Agoritmikus matetika".- /Algorithmic mathematical reinforcement./
- GEE, R. - The library association record, 67. 7.sz. 1965. jul. p.
228-232.

A programozott oktatás előnyeit tárgyalja. Új megjelöléseket vezet be egyes fogalmakra: matetika az oktatás technológiáját, agorismus a programban előforduló főbb lépések megfogalmazását, agogram a teljes programot jelöli. - A jövőben egyre gyakrabban fordul majd elő, hogy az előadók előadásait programozott oktatás céljára is alkalmas formában fogják rögzíteni, s a könyvtár feladatai közé tartozik az is, hogy az ilyen anyagokat tárolja és terjessze. E téren a legnagyobb nehézséget pillanatnyilag az egységesítés teljes hiánya jelenti. A programozott oktatás a legtöbbet a nyelv, matematika és fizika terén segíthet. Programozott technikát javasoltak azonban már információ-visszakeresési eljárásaként is, amikor a könyvtáros és az igénylő közötti párbeszédet, a kérdés leszűkítését és behatárolását helyettesítik programozással. A programozott oktatást szorosan össze lehet kapcsolni a könyvtárral: beépíthető pl. a programba olyan utasítás, amely meghatározott könyvre utal. A programozott oktatáshoz szükséges anyagok katalogizálási és osztályozási szempontból különálló, újszerű sajátosságokkal rendelkező típust képviselnek. /V.P./

389

01:54

A kurrens külföldi kémiai bibliográfiai tájékoztatás mai állása.
/Zarubezsnaja tekucsaja bibliograficeszkaja informacija po himii szegodnaja./ - KREMEŇEKAJA, A.V. - Tehniceszkije Biblioteki SzSzsR, 2.sz. 1965.febr. p. 47-53.

Az irodalom nyolc évenként megduplázódó mennyisége miatt a másodfokú kémiai bibliográfiák jelentősége igen nagy. Készítésüknek ma már elektromos számológépeket, keresőket alkalmaznak, mert a hagyományos eszközökkel dolgozván nem tudnák az iramot tartani. A legfontosabb tájékoztató folyóiratok: Németországban 1830. óta jelenik meg a "Chemisches Zentralblatt", mely 1950. óta a két Németország közös kiadványa. 1963-ban 50 ország 3000 folyóiratát dolgozta fel. Az amerikai "Chemical Abstracts" szintén nélkülözhetetlen segédeszköz. 97 ország kb. 10 000 folyóiratát dolgozta fel 52 nyelven. Az utolsó tíz évben kb. 8.7 %-kal emelkedett a referátumok száma. Mindkét lap használatát mutató-rendszerek könnyítik meg, és időnként közlik a feldolgozott folyóiratok jegyzékét is. A szovjet "Referativnui Zsurnal" sorozatban is a kémiai az egyik legrégebben megjelenő széria. Más országok hasonló kiadványai a helyi irodalom szempontjából fontosak. /F.M./

Könyvtárak és automatizálás. - /Libraries and automation./ -
ASHWORTH, W. - The Library World, 66.k. 775.sz. 1965.jan. p. 167-168.

Amerikában ma már - bármely területen - a fejlődés kritériuma az automatizálás bevezetése. Az információk terjesztésének fontossága kényszeríti a könyvtárosokat a gépesítés lehetőségeinek keresésére.

1963-ban Virginia államban /USA/ konferenciát hívtak össze: Könyvtárak és automatizálás címen, hogy megismertessék a könyvtárosokkal a könyvtárgépesítés módszereit. A konferencia anyaga nyomtatásban, a Library of Congress kiadásában jelent meg.

A konferencia megnyitó beszéde néhány érdekes kérdést vetett fel: nem helyes az új módszereknek a régi gyakorlathoz való illesztése. Sokkal szükségesebb annak tanulmányozása, hogy mely szolgáltatásokat kell a jövőben a könyvtáraknak kielégíteni. A kutatók számára a "böngészés" lehetőségét kell megteremtteni. A kongresszus foglalkozott a kartoték anyagok rendezésével, feldolgozásával, tárolásával és hozzáférhetőségével. Az automatizálás területén eredményt csakis a gyakorlott könyvtáros és a számítógép-specialisták együttes munkájától lehet várni. A könyvtáros szempontjából új - de szükséges - feladat a költségek, a visszakeresés megszervezésével kapcsolatos időmegtakarítás elemzése.

A könyvtárgépesítés a sokszorosítás területén a leggazdaságosabb. Összefoglalásként megállapítható, a kongresszus anyaga alapján, hogy a kérdés megoldása a küszöbön áll, azonban a költségek magasak. Szélesebbkörű rendszer esetében azonban az automatizálási költségek ugyanazok, mint a várható növekedés, fejlődés igényelte "kézi" rendszereknél.

/G.M./

Könyvtárosi kutatások. - /Research in Librarianship./ - MALLABER, K.
- The library association record, 67.k. 7.sz. 1965.jul. p. 222-228.

A szerző röviden elemzi a Library Association kutatási bizottságának eddigi tevékenységét. A kutatások 3 sikon folynak: 1. alapkutatások, az adatok gyűjtése és tisztán elméleti feldolgozása; 2. kísérleti munka, melynek során ellenőrzik a kidolgozott elméletek helyességét és további feltevéseket dolgoznak ki; 3. dokumentációs és könyvtári célgepek és berendezések konkrét kidolgozása. Angliában főleg a 2. pontnak megfelelő munka folyik, a konkrét fejlesztő tevékenységgel az ipar kezdeményezésére vártak, ami mindaddig késik. A munkát mindekelőtt az akadályozza, hogy rendkívül kevés az olyan könyvtárosok száma, akik ilyen kutatások lefolytatására képesek lennének, s akiknek ilyen munkához kedvük lenne. A könyvtárosképzéssel foglalkozó tudományos intézmények a kutatómunkát teljesen elhanyagolják. Mincs olyan anyagi alap sem, amely ilyen kutatásokat lehetővé tenne: nem tudnak kutató munkával külön szakembereket ill. intézményeket megbízni. A szerző azt javasolja, hogy a kormány adjon több támogatást erre a célra.

/V.P./

392

021.4:069.53

Kiállítási és bemutató szekrények. - /Display and exhibit cases/-
ARCHER, H. - Library trends, 13.k. 4.sz. 1965. ápr. p. 474-480.

A könyvtári propaganda szempontjából nagy jelentőségű a megfelelő bemutató szekrények alkalmazása, a könyvtári szakirodalom mégis keveset foglalkozik a kérdéssel, és az érdeklődők leginkább a muzeumok és kiállítások rendezőitől tanulhatnak. Új könyvtár létesítésekor az épület megtervezése során célszerű beépített bemutatószekrények elhelyezése. Bármilyen szekrényt kívánnak is erre a célra felhasználni, biztosítani kell a jó megvilágítást és a szellőzést is. Jól beváltak a fémből és üvegből készített szekrények, s a legcélszerűbb alaknak könyvek esetében a magasabb és keskenyebb, - képek, térképek, stb. esetében az alacsonyabb, szélesebb kivitel bizonyult. Nagy gondot kell fordítani a háttér kiképzésére is, amelyre sérülésekre, karcolásokra érzékenyen anyagot /szövetet, műanyagot, stb./ célszerű felhasználni. Ügyelni kell arra, hogy a megvilágítás során keletkező hő ne haladja meg a kiállított anyagra káros mértéket, ezért vagy "hideg" fényt kell alkalmazni, vagy gondoskodni kell a hűtésről. Ha megfelelő hűtésről és szellőzésről nem lehet gondoskodni, legalább kis tálka vizet kell észrevétlen helyen elhelyezni a szekrényben.

/V.P./

393

022.4

A kompakt /tömör/ raktározás gazdaságossága. - /Economics of compact book shelving./ - MÜLLER, R. - Library trends, 13.k. 4.sz. 1965. ápr. p. 433-448.

Az Egyesült Államokban jelenleg 3 nagy csoportba sorolhatók a kereskedelmi forgalomban kapható tömör raktár-rendszerek: 1. lengő vagy forgó szétnyitható szekrények, mint pl. a COM'PAC'CASE; 2. csuszó, elmozditható fiókokkal ellátott rögzített nagy szekrények, mint pl. a COMPO; 3. mozgatható szekrényekből álló tömbök vagy sorok, mint pl. a COMPACTUS. A legutóbbi, amelyet 1947-ben szabadalmaztattak, igen elterjedt Európában is, és kézi, félautomata és teljesen automatizált meghajtással egyaránt kapható. Hasonló berendezést a japánok is piacra dobtak ELECOMPAC néven. - A tömör raktározási móddal a szakirodalom gyakran foglalkozott; a legjelentősebb szerzők műveit a cikk röviden elemzi. A tömör raktározás gazdasági kihatásait nehéz pontosan meghatározni. A számítások során fő tényezőként a berendezés árát és az építési költségeket kell egymáshoz viszonyított formában elemezni. Ily módon a Yale egyetemen folytatott vizsgálat négyszer olcsóbbnak mutatta a tömör raktározási módot a hagyományosnál. A fontosabb berendezésekre elvégzett konkrét számítások eredményeit a cikk táblázatos formában ismerteti.

/V.P./

866

394

023.5:658.386

Könyvtárosképzés az európai szocialista országokban. - /Die bibliothekarische Ausbildung in den europäischen sozialistischen Ländern/ - UNGER, R. - Der Bibliothekar, 19.k. 6.sz. 1965.jun. p.587-590.

A szerző cikksorozatban ismerteti az európai szocialista országokban a könyvtárosképzéssel kapcsolatos módszereket és eredményeket. E cikk a sorozat 5. /záró/ tagja, mely Romániával és Bulgáriával foglalkozik. Romániában 1951-ben könyvtárosképző középiskolát, 1956-ban könyvtárosképző technikumot, 1963-ban pedig a bukaresti pedagógiai főiskolán külön tanszéket szerveztek, ahol a társadalomtudományok alapjait, kultúrpolitikai és általános jellegű tárgyakat, valamint könyvtártudományi ismereteket oktatnak. A hallgatóknak legalább két nyelvet kell tanulniuk. Ez az iskolarendszer az alsó káderek kiképzésének célját szolgálja. A középkáderek kiképzése a kulturfunkcionáriusok részére szervezett külön szakiskolában történik. A tudományos könyvtárosok képzését a bukaresti egyetem biztosítja, ahova évente kb. 25 hallgatót vesznek fel a román nyelv és irodalom fakultás mellett működő speciális tanfolyamra. Bulgáriában 1957. óta a szófiai egyetem képezi ki a könyvtárosokat, ahol évente kb. 110 hallgatót fejezi be tanulmányait. A közkönyvtárakban működő középkádereket könyvtárosi intézetek képzik 2 éves tanfolyamokon.

/V.P./

395

024.68

A könyvtárközi kölcsönzés zóna-rendszeréről. - /Ob organizaciji zonal'noj szisztemu MBA./ - Tehniceszkie Biblioteki SzSzSZR, 1.sz. 1965.jan. p. 3-9.

1963. májusában a GPNTB Módszertani Tanácsa ismertette az ipar, az építés és a közlekedés egységes könyvtári és bibliográfiai ellátásának feladatát. Ez a dátum nagyon fontos a könyvtárközi kölcsönzés fejlődésének történetében: kiépítették a zóna- és azontul az ágazati rendszert, hogy minél biztosabban eljussan a szükséges könyv az igénylőkhöz, és jobban kihasználják az egyes állományokat. Nemcsak konkrét kéréseket elégitenek ki, hanem egyes témákról is adnak irodalmat. A múlt évben a GPNTB könyvtárközi kölcsönzési konferenciát hívott össze, ahol kitűnt, hogy jobban kell ismerni az egyes könyvtárak profilját, tájékoztatókra van szükség. Hasznos szolgáltatokat tesz a "Biblioteki RSZFSZR" c. kiadvány, de nem elég. Nélkülözhetetlen segédesszközök a központi katalógusok. Egyre bővíti a fotokópia és mikrofilm-szolgálat is. A könyvtárközi kölcsönzés kifejlődése nagyban elősegíti a tudományok és új eredmények népszerűsítését.

/P.M./

396

024.68/100/:31:778.1

Nemzetközi kölcsönzési statisztika és az azzal kapcsolatos máso-

lési kérdések. - /On statistics and reproductions with regards to international loan./ - CORDES, H. - Libri, 15.k. 2.sz. 1965. p. 186-194.

A szerző Brummel módszerét alkalmazta a nemzetközi cserére vonatkozó adatok gyűjtése során, és a nemzeti kölcsönző központokat kérte fel levélben az adatok megküldésére. A 23 központ és 76 könyvtár nagy része el is juttatta a szükséges adatokat arról, hogy hány művet küldött külföldre, ill. kapott külföldről 1963-ban. A tapasztalat azt mutatta, hogy helyes adatokat nem a központoktól, hanem maguktól a könyvtáraktól lehet csak kapni. A kapott adatokat országokként táblázatosan ismerteti. A táblázat alapján elemezhető a különböző könyvtárak és országok egymás közötti kapcsolata. Az NSZK pl. a külföldre küldött könyvek 21 %-át Csehszlovákiába küldte, s 10 %-át Magyarországra. 563 művet küldött a Szovjetunióba, s onnan 1463 művet kölcsönzött. A szerző a statisztika értékének emelése céljából azt javasolja, hogy az általa tervezett formanyomtatványon a könyvtárak rendszeresen küldjék meg külföldi kölcsönzései adatait. Különös súlyt kell fektetni a másolással kapcsolatos adatokra, amennyiben egyre gyakrabban küldik meg másolatban a különböző dokumentumokat.

/V.P./

397

025

A Könyvtártechnológiai Terv múltja, jelene és tervezett jövője. - /Library Technology Project: Past, Present, and Projected Future./ - The Library Quarterly, 35.k. 2.sz. 1965. ápr. p. 97-108.

A Könyvtártechnológiai Terv alapötlete 1955-ben született, a Terv megvalósítása 1959-ben kezdődött. Kezdetben az volt a tervet végrehajtó munkacsoport célja, hogy felkutasson vagy létrehozzon új könyvtártechnológiai berendezéseket, eljárásokat, és azokat a könyvtárosok széles körének propagálja. A munkacsoport működését a beérkező és a felkutatott igények irányították; a másolástechnikától a mikrofilmtéchnika át a dokumentumkörözés technikájáig igen sok kérdéssel foglalkozott. Pontos feladata a könyvtári berendezések és eszközök szabványainak elkészítése. A munkacsoport eredményeiről, begyűjtött adatairól, az új eszközökről és a vonatkozó szakirodalomról számol be a Terv keretében kiadott Library Technology Reports kéthónaponként megjelenő kiadvány. A munkacsoport rendszeresen válaszol a könyvtárosoktól beérkező technológiai kérdésekre is. A jövőben a következő három kérdéscsoportban készítenek tanulmányokat a Terv keretében: 1. szerzeményezés és feldolgozás /8 téma/; 2. az olvasószolgálat fejlesztése /14 téma/; 3. létszámhiány /4 téma/. E témák öt évre tervezett kidolgozása közel 5 millió dollárba kerül.

/H.G./

398

025.2:007

Rendszer elemzés - előjáték a könyvtári adatfeldolgozó folyamatokhoz. - /System analysis - prelude to library data processing./ - BECKER, J. - ALA Bulletin, 1965. ápr. p. 293-296.

868

A rendszer-elemzőt a könyvtári munkafolyamatok - beszerzés, katalógizálás, olvasóforgalom - meghökkentik sokrétűségükkel, és arra ösztönzik, hogy az egészet megállítsa, elemeire szedje, válogassa, és megjavítva újra konstruálja számítógép vagy lyukkártyagépek alkalmazásával. Célja: a különböző folyamatok alkotórészeit úgy elemezni, hogy az ember és a gép legtükéletesebb összhangját alakítsa ki a felesleges munkafolyamatok, és a rájuk fordított költség kiküszöbölésével.

Hat pontban összefoglalja a rendszer-elemző vezérelveit, mint pl. a könyvtár célkitűzésének ismerete; a rendszer egészének szemlőtt tartása; a szervezési szükségletek tisztázása, stb. A rendszer-elemzés érdekében tanácsos, ha a szervező a könyvtár vezetőjének közelében kap helyet, hogy az információ könyvtáron belüli áramlását, mozgását egyensúlyba hozhassa. Az új szervező hatásosságát állandó aktivitásban kell biztosítani. A könyvtár költségátfordításában ne sajnálja erre a pénzt, még adatfeldolgozó gépek investálása esetén sem. A rendszer-elemző a könyvtári szakemberek teljes értékű tagja legyen.

1963-ban a Pennsylvania State University Library alkalmazott egy rendszer-elemzőt a beszerzési osztályon. Egy hivatásos könyvtáros végezte a vizsgálatot és hozzá csatlakozott "elemzőként" az egyetemről egy mérnök. Célkitűzésük az egész beszerzési folyamat vizsgálata volt, különös tekintettel a munka megjavítására, a jelenlegi kapacitás növelésére. Az elemzést lépésről-lépésre haladva végezték, megvizsgálták a nyilvántartásokat, az előszerzeményezésre fordított időt, űrlapokat, viszonyukat más osztályokhoz, és végezetül az egyetem birtokában lévő számítógép felhasználási lehetőségeit. Néhány munka után megalkották az első munkafolyamat-tervet, amit részletes költségelemzés és vita követett. Javaslatot tettek az egyetem számítógépének felhasználására épülő rendszer bevezetésére, és a könyvtár tulajdonában lévő kis lyukkártyagépek beszerzésére. Bemutatták, hogy a szerzeményezéshez szükséges bibliográfiai és egyéb adatok úgy dolgozhatók fel, hogy az osztály munkáján kívül számtalan egyéb célkitűzést is szolgál. Az új feldolgozási rendszer nem igényel a munkatöbbihez létszámemelést. Ellenkezőleg, csökken a hibaszázalék, költség és idővesztés. A beszerzés lényeges mozzanatai összekapcsolhatók a katalógizálással, kölcsönzéssel. Az 1964-ben életbe lépett új rendszerhez a beszerzendő könyv legfontosabb adatait tartalmazó űrlapot terveztek, melyeket rendelés alkalmával - kódolás alapján - IBM kártyasorozatra automatikusan lyukasztanak a mágneses szalagra való átvitel céljából. Elkészítenek egy 5 kártyából álló extra sorozatot, amely a számítógéppel közli az esetleges változást. A rendeléseken kívül különféle gyors jegyzékeket, statisztikai kimutatásokat, pénzügyi ellenőrzést és az összes könyvelési munkát el tudják végezni. - Gépi berendezésük egy 026-os lyukasztóból, 082-es szelektálóból és egy 407 IBM tabulátorból áll. A művelethez használt /egyetem tulajdonában lévő/ számítógép: IBM 7074-es típus.

/D.É./

A prágai Műszaki Könyvtár új épületével kapcsolatos problémák.
A könyvtárgépesítés néhány kérdése. - /Fragen, die den Ausbau des neu-

en Gebäudes der Bibliothek der technischen Literatur in Prag betreffen. Einige Probleme mit der Einführung der Mechanisierung in den Bibliotheken./ - DERFLA. - Libri, 15.k. l.sz. 1965. p. 50-55.

A prágai Műszaki Könyvtár a város egyik legnagyobb épületkomplexumában, a Klementinumban helyezték el még 1935-ben, amikor az épületet mintaszerűen alakították a könyvtár igényeihez. Ma azonban már teljesen új épültre van szükség, amelynek felépítését 1970-74-re tervezik. Jelenleg a tervezési munkák folynak, melyek során 1 250 000 kötettel és napi 2500 olvasóval számolnak. Az új könyvtárban a rendszeresen ismétlődő rutin munkafolyamatokat gépesíteni kívánják. Már végeztek is konkrét kísérleteket a csehszlovák gyártmányú ARITMA lyukkártyás gépekkel folyóiratjegyzékek készítésével kapcsolatosan. A kölcsönzés-nyilvántartást is gépesíteni kívánják, ezt azonban már Bull gyártmányú gépekkel. A könyvállomány gépi nyilvántartására párhuzamos kísérleteket folytatnak ARITMA, Bull és Bull Gamma típusú gépekkel, és egy Zuse elektronikus számítógéppel is végeztek alapvető kísérleteket. Az alaprendezés minden esetben numerikusan kifejezett deszkriptorokkal történt, melyet unitermekkel finomítottak tovább. A tervezett géppark összetétele: lyukszalagos írógép /Friden/, szalag-kártya konverter, rendezőgép, tabulátor és esetleg számítógép.

/V.P./

400

025:681.142-523.8

Integrált adatfeldolgozás a könyvtárban. - /Integrierte Datenverarbeitung in der Bibliothek./ - SCHULTE TIGGES, F. - Libri, 15.k.l.sz. 1965. jan. p. 23-34

A könyvtárak elé ma már egyre több olyan feladat kerül, melyeket egyszerűen a tradicionális módszerek és eszközök megsokszorozása útján megoldani nem lehet, hanem csak teljesen új utak keresése, a legmesszebbmenő racionalizálás útján. A racionalizálás egyik legfontosabb új eszköze az elektronikus számítógép, melynek a szerző rövid ismertetését is megadja. A könyvtári munkák automatizálásának első lépése az, hogy lyukszalagos írógépeket kell a címfelvétel során igénybevenni. A lyukszalag felhasználásával aztán a számítógép számos munkafolyamatot elvégezhet: célszerű pl. kötetkatalógus és újbelszerzési jegyzékek automatikus előállítás, valamint a rendelés-nyilvántartás ily módon történő gépesítése. Ugyancsak alkalmas az automatizálásra a könyvkölcsönzés nyilvántartása is. Bármilyen automatizált rendszer jó működésének azonban előfeltételei közé tartozik, hogy a könyvtár állományában a gépet jól ismerő, megfelelő szakképzettségű munkatárs is dolgozzék, különben a lehetőségeket nem használják ki megfelelő mértékben. Igen célszerűnek bizonyult az a megoldás, mely szerint az adatok összegyűjtése és felvétele decentralizáltan, feldolgozása azonban központiilag, egyetlen nagyteljesítményű számítógéppel történik. Így számos intézet működhet együtt, s az egyre jutó anyagi terhek lényegesen csökkennek.

/V.P./

401

025.347

A tudományos irodalom feltárására használt hivatkozás-mutatók szelektivitásának növelése vonatkozásjelölők alkalmazásával. - /Improvement of the Selectivity of Citation Indexes to Science Literature Through Inclusion of Citation Relationship Indicators./ - LIPETZ, B.A. - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 81-90.

A hivatkozás-mutatók hátránya, hogy viszonylag sok esetben nem releváns dokumentumra hívják fel a visszakereső figyelmét. Ezt a hátrányt küszöböli ki, ha a hivatkozás-mutatóba kódként vonatkozás-jelölőket is beépítenek. Ezek a hivatkozó és a hivatkozott közlemény viszonyát tárják fel. A vonatkozás-jelölőket kisérlésként a fizikai szakirodalomban alkalmazták. Ezek kódja két részből állt: az egyik azt határozza meg, hogy miként /elfogadva, elvetve, stb./, a másik, hogy miért /elmélet, kísérlet, stb./ hivatkozik az egyik közlemény a másikra. E két szempont kódjai megszabott kategóriáknak felelnek meg. A kategóriák alkalmazása a tárgyi feltárást végző indexelő ítélőképességét kívánja meg ugyan, de a vonatkozás-jelölős hivatkozás-mutatóhoz nem kell megszabott tárgyszórendszert használni. A rendszer szelektivitása fokozható, ha magukat a hivatkozó és hivatkozott dokumentumokat is kóddal jelölt kategóriák szerint jelölik.

/H.G./

402

026:65.011.56/73/

Egy szakkönyvtár automatizálása az USA-ban. - /Die Automatisierung einer Spezialbibliothek in USA/ - MOHRING, H. - Nachrichten für Dokumentation, 16.k. 2.sz. 1965.jun. p. 75-80.

Egy vegyipari nagyvállalat tájékoztatási központja három önálló részből tevődik össze: a kutatási jelentések osztályából, a gazdasági szakirodalom könyvtárából és a műszaki-tudományos irodalom könyvtárából. A központ munkája gépesített. IBM lyukkártyagépparkkal, lyukkártyavezérlésű elektromos írógéppel /IBM 026 + IBM 866/, valamint IBM 1401-es elektronikus adatfeldolgozó berendezéssel dolgoznak. Az első részben a kutatási jelentések osztályának munkáját, valamint a műszaki-tudományos könyvtárnak a folyóiratokkal és szabadalmi leírásokkal kapcsolatos tevékenységét röviden ismerteti. A terjedelmesebb második rész szól a fő témáról: a könyvtár gépesített rendelési és katalógizálási eljárásáról. A könyvprospektusok nyomán gépkártyákat lyukasztanak. Ezekből írja ki a lyukkártyavezérlésű írógép a rendelőlaponkat. A könyv beérkezése után a gépkártyákon levő címleírást ellenőrzik, esetleg kiegészítik, majd a könyvet Dewey-féle decimális jelzettel és a Library of Congress tárgyszóindexe nyomán tárgyszavakkal látják el. Ezekből az adatokból az elektronikus adatfeldolgozó-berendezéssel szerzők szerinti, címek szerinti és tárgyszavas rendszerű gyarapítási jegyzékeket és kötetkatalógusokat állítanak elő. A címleírások terjedelme minimálisra csökkentett, még a lapszámot sem közlik. Az alfabetikus katalógusokat négy betű erejéig géppel, azon túl kézzel rendezik. A könyvtár évi gyarapodása 1500 mű. Az éves katalóguskötetek terjedelme mintegy 800 oldal.

/O.G./

403

026:681.142-523.8

Az elektronikus adatfeldolgozással kapcsolatos problémák a könyvtárakban. - /Probleme der elektronischen Datenverarbeitung in Bibliotheken./ - PFLUG, G. - Libri, 15.k. 1.sz. 1965. p. 35-49.

Az elektronikus számítógépek könyvtári alkalmazásától nem szabad látványos és túl gyors eredményt várni. Az előkészítő munka egy nagy könyvtár esetében 6-8 évre is elnyúlik, - állapítja meg a szerző a bochumi /NSZK/ könyvtárgépesítési tapasztalatok alapján. Másrészt a könyvtárnak rendkívül aktívan ki kell venni részét a rendszertervezésből, mert nincs olyan számítógépes cég, mely a könyvtári munkát oly mélyrehatóan ismerné, hogy önállóan készítené el a legracionálisabb, legeredményesebb gépi programot és az annak megfelelő könyvtári munkarendet. A könyvtárnak ugyanis teljes hagyományos rendszerét át kell állítani, a géphez kell alakítani. A könyvtár struktúráját át kell alakítani, sőt építézetileg is figyelembe kell venni a gépesítésből adódó követelményeket, pl. azt, hogy a számítógépnek a különböző részlegek között központi helyet kell elfoglalnia. A gépesítés megoldásával egyidejűleg rendkívül nagy gondot kell fordítani arra, hogy az előkészítés és átállás időszakában az olvasók ne érezzék ennek a munkának hátrányát, sőt csökkentsék. A könyvtárban felhasználható elektronikus számítógéppel kapcsolatban fontos követelmény, hogy mágneslemezes külső memóriával rendelkezzen, bár e mellett általában még mágnesszalagos egységekre is szükség van.

/V.P./

404

027.4+027.7/52/"1964"

A japán könyvtárak 1964. - /Nihon no Toshokan 1964./ - Japán Könyvtárosok Egyesülete. - A japán könyvtárak 1964.

A mű a japán parlamenti könyvtár, a nyilvános könyvtárak és egyetemi könyvtárak 1964. április 1-1 állapotának megfelelően közli a statisztikai adatokat.

A parlamenti könyvtár szervezetéhez 4 alkönyvtár és 30 állami intézményi könyvtár tartozik. Ezek címét, vezetőinek nevét, alkalmazottainak számát, megoszlását, könyvállományát, annak változását, látogatóinak, kölcsönzőinek, a kölcsönzött műveknek számát és a könyvtárak egyéb tevékenységét /referenzs, reprodukció/, végül az épületek alapterületét közli.

Az ország területén működő 686 nyilvános könyvtár állapotáról, alkalmazottainak, állományának, forgalmának gazdasági helyzetének adatait helységenkénti bontásban közli, külön feltüntetve a gyermekkönyvtárak számát és állományát.

Külön adatokat tartalmaz a könyvtárak mozgó-könyvtári tevékenységéről, hány gépkocsi hány helységben hány kötet könyvet mozgatott, és közli a könyvtárak audio-vizuális anyagának állapotát a tárgyidőszak végén.

Az egyetemi könyvtárhálózat állapotának ismertetésénél részletesen kitér könyvek, folyóiratok állományánál egyaránt a japán és nyugati nyelvű kiadványok számára, az alkalmazottak, látogatók és köl-

872

csönzók adatainál feltüntetni a foglalkozásokat /egy.tanár, hallgató, stb./

Mindhárom rész közli a könyvtárak címét, telefonszámát, a vezető nevét, tagja-e a könyvtárosok egyesületének, továbbá a könyvtár gazdasági helyzetét, /1963.évi költségvetés eredménye, 1964.évi költségvetés főbb mutatói/, valamint a könyvtárak területi adatait.
/R.T./

405

047.1:001.815:681.142-523.8

KWIC -egy kis fémkutatásokkal kapcsolatos jelentés-gyűjtemény automatizálásának eszköze.- /KWIC -Software for Automating a Small Metals Research Report Collection./ - GIBSON,E.B. - Special Libraries, 56.k. 3.sz. 1965.márc. p. 175-179.

A Logan Lewis Könyvtár, a Carrier Co. műszaki könyvtára kísérletsorozatát kezdett a KWIC rendszer kipróbálására és alkalmazására. A kísérlet során a könyvtár valamennyi 20 évnél nem idősebb kutatási jelentését feldolgozták. 10 információtipust tápláltak be a számítógépbe és végeredményképpen 3 jegyzéket kaptak: szerző, tárgy és kutató laboratórium szerinti indexet. A deskriptorokat az ASTIA tézaurusz alapján határozták meg. A könyvtár a KWIC programot készen kapta az IBM kirendeltségtől, s a költségkihatás a következő volt:

Feldolgozó adminisztratív munka/1000 jelentés	275 \$
Lyukasztás/1000 jelentés	380 \$
Adatok felvétele a mágnesszalagra 1/2 óra	50 \$
Adatok rendezése deskriptorok szerint 1 óra	200 \$
Jegyzék kinyomtatása 1/2 óra	50 \$

A fentiekből láthatóan a könyvtár a lyukasztási munkát sem végezte el maga, mint ez gyakran szokás. Kibővítették viszont az IBM által szolgáltatott un. Stop listát, az értéktelen szavak jegyzékét, 16 szóról 1400 szóra. A kísérletet IBM 1401 típusú számítógépen végezték. A szerző ismerteti a kártyatervet is.
/V.P./

406

048.8.007.2

Referáló-csoportok a har'kovi gazdasági kerület vállalatainál.- /Referentszkie gruppú na predpriyatijah Har'kovszkogo ekonomiceszkogo rajona./ - SZEKIRINA,V.T. - Tehniceszkije Biblioteki SzSzSzR, 1.sz. 1965.jan. p. 25-26.

A har'kovi gazdasági kerületben 1962. óta szerveznek referáló csoportokat. A GPNTB által rendezett össz-szövetségi műszaki könyvtárosi értekezleten ugyanis élesen felvetődött a munka színvonalának emelése, haladó szolgáltatások bevezetésének kérdése, különösen a referáló csoportok szervezésének szükségessége. Azóta több vállalatnál működik ilyen csoport vezető műszaki dolgozók irányításával. A csoportok 4-25 tagból állnak, és nemcsak az adott témához ajánlanak könyveket, hanem új kutatási területeket is jelölnek ki. Tevékenységüknek már nagy kimutatható haszna van. Az anyag nagyságától függő-

en havonta, vagy kéthetenként gyűlnek össze, beszámolnak a megismert irodalomról és javaslatot tesznek, melyik üzemszám dolgozóinak vagy szakembernek ajánlják. Minden referens nyilvántartást vezet a munkájáról, és feljegyzik a felhasználásukkal elért konkrét eredményeket is. A referáló-csoportok munkáját természetesen fel lehet használni a könyvtári bibliográfiai kiadványokhoz is.

/F.M./

407

05:025.3:681.142-523.8

Tudományos sorozati kiadványok megjelenésének alapesetei. - /Publication Patterns of Scientific Serials./ - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 113-121.

A tudományos irodalomban egyre nagyobb a sorozati kiadványok jelentősége. Az Egyesült Államokban mind gyakrabban használnak elektronikus számológépet a sorozatok könyvtári feldolgozására. Ehhez a sorozati kiadványok megjelenésének alapeseteit rögzíteni kellett. Az alapeseteket két jellemző szabja meg: a megjelenés számmal vagy betűvel /pl. a tárgyhoz nevével/ jelölt sorozáma és a megjelenés gyakorisága. 10 000 orvostudományi sorozati kiadvány elemzése után a két változó variánsai szerint 26 alapesetet határoztak meg. /Az egyik alapeset például a következő: évente két kötet megjelenése, január - június és július-december időtartamra; kötetenként, hat szám megjelenése; a számozás az 1. kötet 1.számától valamennyi kötetben keresztül folyamatosan növekvő./ A számológéppel ellenőrzött katalógusok összeállításához a sorozatok megjelenését az alapesetek szerint programozták; ezután az egyes sorozatoknál már csak azt kell megadni, hogy azok melyik alapesetbe tartoznak. Az alapeseteknek ez a módszere minden számológépes vagy lyukkártyás ellenőrzésre alkalmas.

/H.G./

408

05:026:62/47/

A GPNTB módszertani kiadványai és felhasználásuk a műszaki könyvtárakban. - /Metodiceszkije izdanija GPNTB SzSzsZR i ih ispol'zovanie v tehnicesszkijh bibliotekah./ - ERVIC, M.V. - Tehnicesszkije Biblioteki SzSzsZR, 1.sz. 1965.jan. p.50-55.

Az ipar egységes könyvtárbibliográfiai ellátása érdekében a GPNTB több módszertani kiadványt jelentet meg: "V pomoscs'rabotnikam tehnicesszkijh bibliotek" /A műszaki könyvtárosok segítségére/ - általában az olvasószolgálat színvonalának emelését célozza. Foglalkozik aktuális problémákkal is. - "Insztруктивно-metodiceszkije pisz'ma" /Tájékoztató, módszertani levelek/ a központi könyvtárak dolgozói számára készül, a könyvtári hálózat kiépítésével, vezetésével foglalkozik. Nem utolsósorban idetartozik a "Tehnicesszkije Biblioteki SzSzsZR" c. folyóirat is. Egymásután érkeznek a jelentések, hogyan hasznosítják ezeket a kiadványokat a módszertani osztályok és egyes könyvtárak dolgozói. Fontos feladat lesz ezeknek az analízálása. Sok helyen szemináriumokat tartanak a kiadványok felhasználási módjáról, vagy mint az Azerbajdzsán SzSzsZR-ben, megvitatják az e téren szerzett

874

tapasztalatokat. A különböző módszertani kiadványok tanulmányozása és terjesztése elsősorban a központi könyvtárak feladata. /P.M./

409

371.68

Audio-vizuális berendezések kiválasztása. - /Choosing audio visual equipment./ - SIMONS, W. - Library trends, 13.k. 4.sz. 1965.ápr. p.503-516.

Mielőtt egy meglehetősen költséges audio-vizuális berendezést valahol beszereznének, már előre el kell végezni annak "programozását", legalábbis elméletileg meg kell határozni, hogy pontosan milyen célra és módon használják majd fel a berendezést. Figyelembe kell venni pl. hogy mekkora lesz a hallgatóság, ki fogja a berendezést kezelni, milyen gyakran és milyen környezetben, milyen körülmények között fogják felhasználni. Általában célszerűbbnek bizonyultak a rögzített berendezések, mint a hordozhatóak. Figyelembe kell venni a berendezés kinézését, megbízhatósága és tartóssága bizonyos mértékig már ebből is megítélhető. A választás gondolatmenetének alapja: olyan berendezést kell kiválasztani, mely a kitűzött feladatot a leginkább el tudja látni, az ilyen berendezések közül a legmegbízhatóbb és legkönnyebben karbantartható típust, ezek közül pedig a legkönnyebben kezelhető készüléket kell megvásárolni. Részletesen ismertetett a hangfelvevő és visszaadó, valamint a képfelvevő és vetítő berendezések megválasztása során érvényesítendő alapvető szempontokat.

/V.P./

410

651.926.011.54

Gépi fordítás. - /Automatische Sprachübersetzung./ - WILLS, W. - Sprache im technischen Zeitalter, 11.sz. 1964.jul.-szept. p. 853-870.

A gépi fordítás problémája nyomán a nyelvtudomány új irányban fejlődik. Matematikai-logikai egzakttsággal leírható nyelvszerkezeti modellek szükségesek, amelyek elektronikus számítógépre programozhatók. A fordítási tevékenységnek 6 előfeltétele van.

1. A forrásnyelv uralása
2. A cél nyelv uralása
3. Általános műveltségnek megfelelő műveltségi szint
4. Szakismeretek a fordítás témája szerint
5. Intelligencia
6. Nyelvi ítélőképesség és a szókörnyezet megértése.

A számítógépben ezek az előfeltételek hiányoznak, és az csak bináris számrendszerben végzett számításokra képes. A fordítási feladatot tehát matematikai műveletssorral kell átalakítani, hogy gépre programozható legyen. Ennek előfeltétele a nyelvszerkezet matematikai modelljének felállítása. Eddig csak a grammatikai-szintaktikai kapcsolatokat sikerült szerkezeti modellként matematikailag megfogalmazni. Megoldatlan még a szótartalmak kódolása és matematikai jelrendszerrel való átirása, mivel a szemantikus asszociációk, analógiák és frazeológiai összeolvadások rendkívül bonyolult rendszert alkotnak.

/P.E./

411

651.926.011.54

Gépi fordítás. - /Automatic Translation of Languages./ - CECATO, S.- Information Storage and Retrieval, 2.k. 3.sz. 1964.dec. p. 105-158.

Ismerteti a gépi fordítás előkészítő gondolatmenetét. Bemutat példákat a szó szerinti fordításból. Elemzés alá veszi az emberi fordítási tevékenység során az agyban végbemenő gondolkodási folyamatokat. Elemzi a nyelvszerkezet hatását a fordítási műveletre. E kérdésben szembeállítja a latin nyelvet, amelyben a szóalakok határozzák meg a korrelációkat, a kínai és angol nyelvvel, amelyekben inkább a szórend alakítja ki a legkisebb gondolati egységeket. Részletesen elemzi, hogyan érti meg az ember a nyelvet, hogy ebből a gépi fordítás számára szabályokat állítson fel. Korrelációs kombinációkból táblázatokat képez. Vizsgálja a gépi szótár fogalomkörét és azok összefüggéseit. Csupán néhány száz alapvető relációt állapított meg. 500 angol címszót dolgozott fel próbaképpen. A fordítás folyamán a forrásnyelv gondolatmenete módosul. Ismerteti a transzformáció típusait, feltételeit és szabályait. A gépi fordításra kidolgozott eljárását és a fordítási művelet egymást követő fázisait egy mikropelédán mutatja be, amelyben olasz szöveget fordít angolra. A példa erősen leegyszerűsített, mivel csupán 20 szóból álló szótárt használ. /P.E./

412

651.926.011.54

A gépi fordítás kutatásának implikációi. - /Implications of Mechanical Translation Research./ - YNGVE, V.H. - Beiträge zur Sprachkunde und Informationsverarbeitung, 6. sz. 1965.

V.H. Yngve csoportjának /Massachusetts Institute of Technology, 1965. második felétől: The University of Chicago/ munkabeszámolója a szokásosnál némileg általánosabb elméleti-történeti keretben.

A szóról-szóra történő gépi fordítás, majd ugyanannak a mondatbeli fogódzókkal erősített változata átadta a helyét a szintaktikai fordításnak. Ennek megoldása azonban még hosszú évek erőfeszítéseit igényli. - Yngve csoportja rendelkezik egy általános fordítói sémával; ez a következő: Német szöveg → Analizátor / ← Német grammatika / → Struktúra-átváltó / ← A struktúra átviteli szabályai / → Szintetizátor / ← Angol grammatika / → Angol szöveg. A zárójel nélküli tételek - melyek a fordítás irányát adják meg - rutinokba osztják a problémát; a zárójeles tételek felhasználásra kerülő elraktározott ismeretek. A séma központja a Struktúra-átváltó.

Yngve csoportjában végeztek angol, német, francia, orosz, arab, finn és kínai nyelven gépi fordítási analízist. Yngve "mélység-hipotézise" - a szerző itt sajátmagáról beszél - jelentős lépés a nyelvek /mondatai/ komplexitásának megértésében; magyarázatot kínál a mondatok grammatikai és stilisztikai terhelésének, formálisan ábrázolva: a mondat fája mélységének jelenségéhez.

A szerző szerint a szintaxisnál nagyobb feladatot jelent a fordítás szemantikai oldala: a szöveg "megértésének" gépi szimulálása.

876

Ezzel kapcsolatban röviden említi E.Charny-nak a mondatok "strukturális állandói"-ra vonatkozó kutatásait, valamint J. Darlington-nak a természetes nyelvi szövegeknek a szimbolikus logika terminológiájába való átfordítására irányuló kutatásait.

A tanulmány a gépi fordítási kutatások által létrehozott új komplex tudományterület tudományelméleti kérdéseinek és felhasználásának rövid tárgyalásával végződik.

/Sz.Gy./

413

651.926.011.56:801.5

Halmazelméleti modellek kiterjesztése nyelvtani homonimiával rendelkező nyelvekre. - /Raszprosztranyenije teoretiko-mnozeszstvennoj modeli na jazüki sz gramaticheskij omonimij./ - REVZIN, I. - Naucno tehniceskaja informacija, 3.sz. 1965.márc. p. 34-38.

A gépi fordítás programjának összeállítása során igen előnyösen használható a nyelv absztrakt modellezésének módszere. A cikk Sz.Marcus román szerző Matematikai nyelvészet c. művének alap gondolataiból kiindulva a nyelvek halmazelméleti tipológiájának kérdéseivel foglalkozik, s a kérdést új oldalról közelíti meg, ami lehetővé teszi, hogy az orosz nyelvhez hasonló nyelvtani homonimiával rendelkező nyelveket az eddiginél adekvátabb módon írják le a halmazelméleti modellek fogalmainak felhasználása útján. Az egyoldalu alárendelés esetére az eredmények olyan sorozatát kapta a szerző, amelyek hasonlóak a kétoldali alárendelés esetén kapott eddigi eredményekhez. A bevezetett új fogalmak alapján a nem nyelvtani kategóriájára a szerző új modellt javasol, és részletesen elemzi, hogy az új modell milyen viszonyban van a Marcus által bevezetett modellel. 13 tételt elemezve vizsgálja azokat a körülményeket, amelyek között a részleges egyneműség tulajdonságával rendelkező nyelvekre is érvényes Uszpenszkij alapvető lingvisztikai tétele, mely az egynemű nyelveket szabályosnak tekinti.

/V.P./

414

651.926.011.56:801.55

Az ige és főnév szerepének megállapítása az angol szövegben a gépi fordítással kapcsolatos nyelvtani analízis során. - /Opredelenije roli szisceszstvityelnovo i glagola v anglijszkom tekste pri grammaticheszkom analize dlja masinnovo perevoda./ - MARCSUK, Ju.N. - Naucno tehniceskaja informacija, 3.sz. 1965.márc. p. 39-43.

A mondat fő részei oly módon határozhatók meg, hogy az elemzett mondatban szereplő minden egyes főnevet és igit vizsgálat alá vesznek előre meghatározott szempontok szerint, s a kritériumokat kielégítő ige lesz az állítvány, ill. főnév az alany. A vizsgálat során egyidejűleg meghatározzák a többi főnév és ige mondatnyi szerepét is. A szerző részletesen ismerteti azokat a szabályokat, melyek lehetővé teszik a feladat eredményes megoldását. Így pl. az angol nyelvben állítvány minden időbeli és módbeli segédige, valamint az azt követő igen, az egyszám 3. személyt jelző -s végződésű igit, stb. Az elem-

zést 20 politikai jellegű orosz nyelvű cikk statisztikai vizsgálatával egészítették ki, melynek során 19 462 szót tanulmányoztak, megállapítva a szövegben előforduló összes igék és főnevek, alanyok és állítmányok számát. Közli azokat az adatokat, melyek jellemzik az alany és állítmány elhelyezkedését a szövegben, és meghatározza ezen eloszlás paramétereit.

/V.P./

415

651.928:002.513.5:029.7

Találomra választott kódszámok dokumentumok egyetemesen érvényes azonosítására. - /Random Code Numbers for Universal Identification of Documents./ - American Documentation, 16.k. 2.sz. 1965.ápr. p. 91-96.

A dokumentumok visszakeresése tárgyak szerint osztályozó vagy indexelő rendszerekkel csak egyik része a visszakeresés problémájának; a másik feladat a dokumentumok visszakeresése címük szerint. Ez különösen a konferencia-jelentések, a preprintek és a nem hivatalos csatornákon továbbított kutatási jelentések esetében okoz nehézséget. A "Tanulmány..." és ehhez hasonló címkezdések leválasztása csupán bonyolult könyvtári szabályokhoz és kevés eredményhez vezet. A dokumentumoknak e szempont szerint végzett katalogizálása ezért csak arra az alapelvre épülhet, hogy a címet helyettesítő azonosító jelzetnek - a személynevek analógiájára - ne legyen "értelme". Ehhez a katalogizáláshoz tehát az szükséges, hogy minden dokumentumon a címe után értelem tartalmat nem hordozó betű- vagy számkód szerepeljen. A kettő közül a számkód előnyösebbnek tűnik, ezt - amint a matematikai levelezések igazolják - leghelyesebb a kiadónak találomra megválasztania.

/H.G./

416

654.197:02

Televíziós könyvtárak. - /Libraries for television./ - COLLISON, R. - The library world, 67.k. 781.sz. 1965.jul. p. 3-8.

A rádió és televízió információs igényei igen széles skálát fognak át. A hagyományos könyvtárakkal szemben ez esetben kép és hang formájában rögzített információkkal kell dolgozni. Az igények kielégítésére a BBC angol rádió és televíziós társaság kiterjedt könyvtári hálózatot hozott létre, melynek egyes tagjai önállóan, de egymással szoros együttműködésben dolgoznak. A legnagyobb kép-könyvtár 6 millió fényképet, diapozitívet, rajzot, stb. tárol. A központi referencia szolgálat kettős Dewey osztályozással tartja nyilván az anyagot, mégpedig úgy, hogy az elrendezés alapja a földrajzi osztályozási szám, s azon belül alosztást képez a tárgy, mivel az anyagot így keresik a leggyakrabban. Külön reklámkönyvtárt állítottak fel magával a rádió és televíziós munkával kapcsolatban, mely 100 000 képet tartalmaz.

A televíziós filmkönyvtár a maga nemében egyedülálló, jelenleg mintegy 50 millió méter filmet tárol katalogizálva és indexelve, s a havi gyarapodás 1/2 millió méter. A lemez-könyvtár 23 000 lemezt

878

öriz. A rádió és televízió dolgozóinak munkáját 90 000 kötetes állománnyal rendelkező szakkönyvtári hálózat segíti.

/V.P./

417

655.5.03

025.221

A műszaki könyvek magas ára. - /The high price of technical books. - BENJAMIN, C.G. - ALA Bulletin, 1965. jan. p. 61-64.

Az American Library Association felmérést készített a könyvtári üzemeltetési költségek növekedéséről. Ebben feltűnő helyet foglal el a kiadványok árának emelkedése. Az 1948-1960. közötti években, amikor az Egyesült Államokban a fogyasztási cikkek ára 25.7 %-kal nőtt, a sorozatok 48 %, a periodikák 47 %, a könyvek pedig 46 % áremelkedést mutatnak. A könyvtárak alakulását megvizsgálták tárgykörökre bontva oly módon, hogy alapul vették az 1947-1949-es évek átlagárát, és azokat kivetítették az 1963. évre. A vizsgált 15 év alatt a könyvek ára 82.4 %-kal magasabb lett! Egyes tárgykörökben, mint természettudományok, műszaki tudományok, gazdaságtudományok, a könyvek árának emelkedése 100 % fölé szaladt.

A cikk szerzője a McGraw-Hill kiadóvállalat egyik illusztris vezetője nem tartja az ALA adatait elfogadhatónak, mivel a "Publishers Weekly"-ből kigyűjtött árak nem ugyanazon művek azonos méretű kiadására vonatkoznak, továbbá nélkülözik a szakkönyvek olcsó kiadásainak ár-kimutatásait, holott ezek jelentősen csökkentették volna a szakkönyvek árának emelkedő grafikonját.

A szerző az alábbiakban látja a műszaki könyvek feltűnő áremelkedésének okát:

1. A természettudományok és műszaki tudományok nagymértvű specializálódása folytán mind több és több könyv jelenik meg egyre szűkebb és szűkebb tárgykörökből. Ezáltal abszolút értelemben nő a műszaki könyvek száma /1963-ban 10-20 %-kal több mint 1947-1949-ben/, de az egy tárgykörben kiadott művek példányszáma nem bővült, mert az érdeklődők száma is szűkös.

2. A műszaki szakírók szerzői díja magasabb, mint a szépiróké, nagyfokú keresettségük és műveik alacsony példányszámu kiadása folytán.

3. A műszaki könyvekben nagyobb helyet elfoglaló táblázatok, matematikai képletek, jelek, stb. előállítási költsége növeli a könyv árát.

4. A könyv szép kiállítását meg kell fizetni.

A kiadók az általuk is észlelt helyzeten úgy próbálnak enyhíteni, hogy igyekeznek a szerzőket kisebb terjedelmű kézirat leadására rávenni; új nyomdatechnikai eljárásokat igénybe venni; továbbá a könyv munkaigényesebb fejezeteit Európában előállítani.

/D.É./

418

676.815.4:002.513.5

Információk és dokumentumok visszakeresése centrálisan előlyukasztott kártyák segítségével. - /La detection d'informations et de

documents à l'aide de fiches à perforations centrales./ - UPOD -
La documentation en France, 32.k. 4.sz. 1964.jul.-aug. 8 oldal számo-
zás nélkül.

A gépi lyukkártyákhoz hasonló alakú és méretű mezőlyukasztású kártyának visszakeresésre való alkalmazását ismerteti. A kártyán 396 lyukasztás van 12 sorban és 33 oszlopban elhelyezve. A lyukmező fölötte a kártya felső felén elég bőséges szöveg hely marad. A bejelölés két szomszédos - egy sorban levő - lyukasztásnak vízszintes résszel való összekapcsolásával történik. Így a kártyán összesen 384 bejelölés /kód/ helyezhető el. A kártyához 304 kódot tartalmazó alfabétikus kódrendszert szerkesztettek, melynek kódjai 8 betűjegyből állnak, s AAAAA-tól ZZZZZ-ig terjednek. A kódok a dokumentum témáját meghatározó fogalmakhoz kapcsolhatók és azoknak egyértelmű leképezését biztosítják. 80 jelhelyet hagytak a kártya használójának saját céljaira. Minden dokumentumról egy-egy kártyát fektetnek fel, melynek felső felére a címleírás kerül, lyukmezőjébe pedig a dokumentum karakterizálásának kódjait jelölik be. A kártyagyűjtemény szelektálására TEXOLETTE néven billenő vibrátoros válogatókészüléket hoztak forgalomba. A készülék a lyukmezős-szelektorok ismert elve szerint működik.

/O.G./

419

681.142-523.8:332.6

"Beszélő számológép" jegyzés-tájékoztatásra.- /"Talking Computer" Quotation Service./ - Journal of Data Management, 3.k. 5.sz. 1965. p. 14-17.

A Wall Street-i tőzsdepalotában az IBM két 710-es elektronikus számológéppel tőzsdei jegyzés-tájékoztatást vezetett be. Ennek mai, bevezető szakaszában a jegyzéseket és az árfolyamokat a tőzsdei hivatalnokok távgépiro segítségével közlik a tájékoztató-központtal; a kiépítés végső szakaszában azonban 19 optikai olvasógép fogja érzékelni a kézzel írt számjegyeket és táplálja be közvetlenül a számológépbe. A tájékoztató központtal 1000 előfizető magántávbeszélő vonalon keresztül lehet közvetlen kapcsolatot. Jegyzés-tájékoztatásukat a tájékoztató-központ munkatársa telefonkészüléke tárcsáján négyjegyű számmal kódolja. Ezután a vonal a kód szerint átkapcsol a számológép megfelelő memóriaregységére. Az ebben tárolt adatokat a VAB /Voice Answer Back/ egység a mágnesdobján tárolt 126 nyelvtani értelemben vett szóra mint természetes nyelvre "fordítja". A szavakat IBM 7090-es számológéppel állítják elő és alig észrevehető gépi hangzásuk van. Az előfizető a kódolás után 7 másodperccel a számológépen előállított, jól érthető szavakkal kapja meg a kért felvilágosítást. A rendszer naponta 400 000 kérdés megválaszolására képes, és új utakat nyit az adatszolgáltatást végző gépesített tájékoztatás számára.

/H.G./

420

681.142-523.8

A számítógépeknek és az automatáknak nemzetközi hatása.- /The international impact of computers and automation./ - BERKELEY, E.C. - Computers and Automation, 14.k. 5.sz. 1965.máj. p.17-18, 21.

A számítógépeknek, mint a civilizáció egyik új erejének kihatásait vizsgálja. Az erő nagyságrendjét tanúsítja az üzemelő berendezések száma, mely 1945-ben 2-3 volt, jelenleg 25 000 és előreláthatóan hamarosan megkétszereződik. Az erő kihatása robbanásszerű, azaz minden irányban hat. 1964-ben 700, 1965-ben már 800 különböző számítógép-alkalmazást tartottak nyilván. Az adatfeldolgozó berendezések jövőbeni fejlődésének előrelátható irányvonalai:

- áruk csökken, teljesítményük fokozódik,
- kialakul a számítógépek közötti közvetlen kommunikáció,
- a programozás egyszerűbbé, könnyebbé válik,
- jelentősen nő a számítógép-vezérelt automatikus gépek száma,
- az input-output készülékek sokoldalubbakká és rugalmasabbakká válnak.

A számítógépek alkalmazása átlépi az országhatárokat és nemzetközi szintre emelkedik. Már jelenleg is több nagy, nemzetközi együttműködéssel lefolytatott munkálathoz veszik igénybe a számítógépeket. Különösen a tájékoztatás és a könyvtári munka területén várható jelentős fejlődés a számítógépek alkalmazásában. A számítógépek még a nemzetközi konfliktusok elsimításában is szerephez jutnak. /O.G./

421

681.613.9:676.816.5

Forgalomba hozták a 2201-es Flexowriter-t.- /2201 Flexowriter introduced./ - Computers and Automation, 14.k. 5.sz. 1965.máj. p.60.

A Friden, Inc. /San Leandro, Calif./ piacra hozta a Flexowriter-lyukszalagírógép legújabb típusát. Jele Flexowriter 2201. Sokoldalúan programozható. A programok kapcsolótáblán előre elkészíthetők. Az új programra való áttérés a kapcsolótáblának egyetlen mozdulattal való kicserélésével történik. Az írógépet és tartozékait /a lyukasztót és leolvasót/ megfelelő íróasztalra építették. A kiegészítő készülékek is az íróasztalhoz csatlakoznak. A gép, akárcsak a korábbi típusok, egyaránt dolgozik lyukszalaggal és lyukszalagkártyával. A szövegírással egyidejűleg végzi a közeg lyukasztását, valamint a lyukasztott közegről automatikusan visszair. Az írógéphez már három kiegészítő készüléket is készítettek:

- a 2212 jelű szalagbeolvasót,
- a 2214 jelű Selectadata /adatválasztó/ készüléket,
- a 2215 jelű szalaglyukasztót.

/O.G./

422

681.84+681.613.9:02

Technika a könyvtárakban.- /Technik in Bibliotheken./ - RICHTER, S. - Der Bibliothekar, 19.k. 6.sz. 1965.jun. p. 595-598.

881

A diktafonok és írógépek könyvtári használatával foglalkozik.- Az NDK-ban végzett felmérések szerint a könyvtárakban dolgozó gyors- és gépirók munkaidejük kb. 20 %-át gyorsírással töltik. Ezért jelentős munkaidőnyereséget biztosíthat a diktafonok segítségével hívása, mely lehetővé teszi, hogy a diktáló és a gépiró egymástól teljesen függetlenül, mindkettő a számára legalkalmasabb időben végezhesse el a kitűzött feladatot. Az NDK gyártmányú BG 22 és BG 25 típusú diktafonok beszerzését javasolja, az adott könyvtárban pontosan elvégzett igényfelmérés és gazdaságossági számítás alapján. A diktafont szükség esetén a telefonhálózatra is rá lehet kapcsolni, és feltétlenül biztosítani kell, hogy lámpedállal is kiegészítsék, mert ez a munkát nagyon meggyorsítja. Egy berendezést nem szabad 80 %-nál jobban kihasználni, mert különben a munkaerőknek egymásra kell várniuk. A diktafonba diktálás során több szempontra kell ügyelni, melyeket a szerző 8 pontban foglal össze. A könyvtárakban, ahol különösen sok az írásmunka, a szerző központi gépiró-szoba kialakítását javasolja, mivel a munkatársak különben érezhető és mérhető módon zavarják egymás munkáját.

/V.P./

423

771.531.3:002

Filmek élességvizsgálata dokumentációs kérdésekkel kapcsolatban.-
/Die Scharfeprüfung von Filmen in Verbindung mit Fragen der Dokumentation./ - MÜLLER, R. - Reprographie, 5.k. 5.sz. 1965.aug.-szept. p.97-100.

A fényképeszeti anyagokat régóta vizsgálják abból a szempontból, hogy mekkora lehet a legkisebb kicsinyítés, amelyről még jó visszanyerítés készíthető. Maximális feloldóképességek nevezhetjük azt a két vonal közötti legkisebb távolságot, amely még felismerhető egy felvételen.

A feloldóképesség meghatározása az 1 mm-en belül elhelyezhető vonalszámmal is lehetséges. A jóminőségű dokumentumfilmek 50 vonalnál 90 %, 100 vonalnál 80 %, 200 vonalnál 45 %-os a kontraszt visszaadása.

A kontrasztátviteli képesség nagyon jól szemléltethető rajzban, a görbék mutatják az objektívek és anyagok élességtulajdonságait különböző képszoók esetében. Különböző objektívek és filmek nagy differenciákat mutatnak élesség tekintetében. Meredek gradációjú negatívak nagyobb kontrasztot eredményeznek, mint a lapos gradációjú negatívak. Fixír-előhívás nem ajánlható vonalas rajzok kidolgozására, mert érzékenységesvesztést és lapos gradációt okoz.

/G.A./

424

778.14

A mikrofilmtechnika fejlődésének irányzatai.- /Entwicklungstendenzen im Mikrofilmsektor./ - KLEBER, H. - Bürotechnik u. Organisation, 13.k. 6.sz. 1965. p. 552-556.

A mikrofilmtechnika előnyei közül a helymegtakarításnál is min

számottevőbb, hogy a szükséges munkafolyamatokat rövidíti és egyszerűsíti. Egy teljes mikrofilmrendszer azonban igen összetett és bonyolult: a megszabott arányban kicsinyített és megfelelően nagyítható felvételt, a könnyen visszakereshető tárolást, a kivetíthető vagy papiron rögzített pozitívot és magának a mikrofilmnek a másolását kell biztosítani. Ha ezeknek csak egyike is ki nem elégített követelmény marad, a mikrofilmrendszer nem működőképes. A jövő mikrofilmje valószínűleg a 35 mm-es nem perforált film lesz, amelyet ablakos lyukkártyában tárolnak. A költséges mikrofilm-rendszerek pedig kisebb intézmények számára csak akkor kifizetődőek, ha működtetésük nem kíván különösen képzett személyzetet. Ennek tulajdonítható a fejlődésnek az az irányzata, hogy sötétkamra nélküli mikrofilmrendszereket alakítsanak ki, amelyek száraz eljárással működnek.

/H.G./

425

778.1+651.925:061.4"1965"

Másolás és sokszorosítás az 1965. évi Hannoveri Vásár tükrében. - /Kopieren und Vervielfältigen./ - KOHLMANN, H. - Bürotechnik und Organisation, 13.k. 6.sz. 1965. p.544-550.

A másolás és a sokszorosítás technológiai és gépi követelményei az 1965. évi Hannoveri Vásáron láttak alapján a következő alaptípusokba sorolhatók:

Napi 5-10 másolatra a száraz másolóeljárások a legkényelmesebbek, a fotokópiák viszont a legjobb minőségűek. Napi 20-30 másolás esetén a fotokópiák versenytársa a fénymásolás és a termokópia. Napi 100 vagy több másolat esetén az utóbbi kettőn kívül az elektrosztatikus eljárások váltak be leginkább. A gyakorlat szerint azonban nem szabad egyetlen berendezés üzembeállításával megelégedni: legalább egy fotokópia-készülékkel kell tartalékként beszerezni.

A sokszorosítók közül belső /üzemi/ használatra 200 példányig a kisebb minőségi igényeket kielégítő áttűtő-másolóeljárások alkalmasak. Ennél lényegesen jobb minőségűek, az 1000 példányig és többnyire szívpapírra sokszorosító sablon-eljárások, amelyeknél a sablon írógéppel készül. A bemutatott ofset-kisgépek már minden minőségi igényt /pl. tónusos ábrák nyomását/ kielégítenek, teljesítményük pedig több ezer nyomás óránként.

/H.G./

426

778.1

A reprográfiai részleg termelékenysége. - /Productivity in reprographic unit./ - NAGARAJAN, K. - Annals of library science and documentation, 12.k. 1.sz. 1965.márc. p.5-15.

A szerző megvizsgálja azokat a különböző tényezőket, melyek befolyásolják a reprográfiai egység tervezését, szervezését és vezetését. Ismerteti a különböző másolási eljárásokat: a hagyományos fénymásolás, a diazo rendszerek, xeroográfiai rendszerek, mikrofilmről történő nagyítás során alkalmazott eljárások, reflex másolás, termikus elven dolgozó másolási eljárások, mikrofénymásolás, stb. során

felmerülő költségeket. A vizsgálatot természetesen az indiai körülményeknek megfelelően végzi el. A legolcsóbbaknak a diazo eljárásokat találja, melyeknél csupán valamivel drágábbak a xerox útján készített másolatok. Ezután a munkaidő igényesség és munkaigényesség szempontjából folytatja a vizsgálatot, s javaslatot tesz minőségellenőrző eljárások alkalmazására, különös tekintettel a képek élességére, olvashatóságra, kontrasztra, a későbbi kémiai károsodások elkerülésére, a képek állandóságára és tartósságára. Kifejezi azt a véleményét, hogy szisztematikus és koordinált nemzetközi kutatásokra lenne szükség a reprográfia terén folytatott gazdaságossági kutatásokban is.

/V.P./

427

778.1:374.6+002.55

A reprográfia segíti a Hertis oktatással és ipari tájékoztatással kapcsolatos munkáját. - /Reprography aids Hertis in its bibliographic service to education and industry./ - WRIGHT, G. - The library association record, 67.k. 7.sz. 1965. júl. p. 215-221.

Hertis, a Hertfordshire-i /Anglia/ műszaki könyvtár és tájékoztató szolgálat számos kollégium könyvtárából álló hálózat munkáját fogja össze. Tevékenységét a cikk bevezetőben általánosságban ismerteti, s a továbbiakban rámutat arra, hogy a centralizált reprográfiai szolgálat jelentős racionalizálást és költségmegtakarítást tett lehetővé. A kollégiumi könyvtárak maguk készítik el katalóguskartonjaikat, melyeket a központba beküldve, ott Xerox 1385 berendezést felhasználva, központilag ofset sokszorosítással állítják elő az összes kollégiumoknak megküldendő katalóguskártyákat. Ugyanezeket a katalóguskártyákat használják fel arra is, hogy szerző és tárgy szerinti sorrendben egymás alá helyezve őket fotósokszorosítás útján kumulált kötetkatalógusokat állítsanak elő. Számos drága szakirodalmi anyagot csak mikrofilm vagy mikrokártya formájában szereznek be. Az információ-visszakeresés céljaira Filmorex berendezést állítottak be, amely olcsósága ellenére igen jól és sokoldalúan felhasználható eszköznek bizonyult.

/V.P./

428

778.347

Egyes lengyel vívmányok a képek másolásának elektrofotografiai módszerében. - /Niektóre osiągnięcia polskie w elektrofotograficznej metodzie odzworowiania./ - ZALEWSKA, W. - Aktualne Problemy Informacji i Dokumentacji, 10.k. 2.sz. 1965. márc.-ápr. p. 16-22.

A technika és tudomány fejlődésének századunk utóbbi évtizedeiben tapasztalható óriási üteme szükségessé teszi a legújabb vívmányokra vonatkozó adatoknak, felvételeknek, valamint másolatoknak gyors összegyűjtését, elkészítését, illetve továbbítását. Az ismert hagyományos módszereknek a felvételek készítéséhez való alkalmazása manapság több szempontból nem felel meg a követelményeknek. Ez különösen vonatkozik az új találmányokkal kapcsolatos ábrák, képek, rajzok, stb. elkészítésére, illetve gyors, pontos, hű és teljes mérték-

ben megbízható másolására. E követelményeknek maradéktalanul csakis az elektrofotografiai módszer felel meg. A módszer lényegének, alkalmazása módjának és előnyeinek részletes ismertetése után kimerítően foglalkozik lengyel vívmányokkal az elektrofotografiai módszernek a képek, ábrák, stb. másolásához való alkalmazása terén. Tárgyalja az elektrofotografiai módszer alkalmazásához szükséges Lengyelországban gyártott készülékek típusait, valamint a különböző segédanyagok fajtáit. Részletesen leírja az elektrofotózásnál alkalmazott lengyel gyártmányú KS-2 típusú készüléket és gyakorlati alkalmazásának módját. Az A4 maximális reprodukciós formátumra alkalmas kézi készülék munkájának példáján bemutatja az elektrofotózás alkalmazásának előnyeit és lehetőségeit.

/K.P./

